

Hlavní projevy etnické identity ukrajinských Huculů

Main manifestations of the ethnic identity of the Ukrainian Huculs

Romana Mondryk

Provozně ekonomická fakulta ČZU v Praze, Kamýcká 129, 165 21 Praha-Suchdol
Email: Romana.Mondryk@seznam.cz

DOI: <http://dx.doi.org/10.7160/ks.2017.080103>

Abstract

This thesis focuses on the ethnographic group called Hutsuls who live in Ukraine. This thesis presents their life, culture and life values. The main part is given to basic characteristics of this group. The main used techniques were semistandard interviews with the members of Hutsuls' ethnographic group and the next technique was questionnaire. The territory research was realized in western Ukraine in the Ivan-Frankov region. This thesis isn't strictly dividend into theoretical and practical part because the theory is completed with answers from respondents. The aim of this thesis is to find out main aspects of Hutsuls' identity and which differences are between them and other ethnic groups

Keywords

Hutsuls, ethnicity, ethnic identity, Ukraine, ethnographic group, Hutsuls art, culture

Klíčová slova

Huculové, etnicita, etnická identita, Ukrajina, etnografická skupina, huculské umění, kultura

Úvod

Huculové jsou východoslovanská etnografická skupina žijící na území Ukrajiny v oblasti Karpat, především pak v Ivano-Frankivské, Černivecké a Zakarpatské oblasti. Nepříznivé horské podmínky přiměly Huculy k specifickému životnímu stylu a hospodářské činnosti soustředěné na chov dobytka, především pak ovcí, a na práci se dřevem. Proto jsou Huculové známi jako výborní pastevci a také umělci.

Etnicky se Huculové považují za Ukrajince. K jejich vlastnímu vyčleňování dochází spíše na základě příslušnosti k určitému regionu než na základě etnicity. Podle posledního sčítání lidu v roce 2001 uvedla většina Huculů jako svůj rodný jazyk ukrajinštinu. Kromě ukrajinštiny hovoří také vlastním huculským dialektem, jedním z archaických dialektů haličsko-bukovinské skupiny jihozápadních dialektů. Podle mnohých jazykovědců je huculský dialekt jakýmsi smísením ukrajinštiny, ruštiny, rusínštiny, maďarštiny a rumunštiny. Kromě Ukrajiny žijí Huculové také v severním Rumunsku – jde o marmarošské a jiho-bukovinské Huculy.

Metodika a cíl práce

Cílem práce je zodpovězení těchto výzkumných otázek:

- Jaké jsou hlavní prvky etnické identity Huculů?
- Jak se Huculové odlišují od okolí?
- Jaké jsou rozdíly v projevech etnicity Huculů na základě jejich regionálního rozmístění na Ukrajině?

K účelům výzkumu byl vytvořen polostrukturovaný dotazník v ukrajinském jazyce, který byl distribuován cílové skupině pomocí sociální sítě Facebook.com. Pomocí této sociální sítě následně probíhala užší spolupráce s některými z informátorů, rovněž v ukrajinštině. Dále probíhaly rozhovory s Huculy, následovaly prohlídky skanzenů a huculských muzeí. Mnoho dalších informací k tématu Huculů bylo získáno díky vyprávění a znalostem blízkých osob autorky a také z filmů a videodokumentů.

Terénní výzkum probíhal v letech 2015–2016 ve 2 fázích a 2 oblastech: na Západní Ukrajině v Ivano-Frankivské oblasti a Zakarpatské oblasti.

Literární rešerše

Problematice etnografických skupin na Ukrajině se od 19. do začátku 20. století věnovali ukrajinští i zahraniční vědci. Z řad ukrajinských vědců to byli Ivan Vahylevyč¹, V. Hnatjuk², O. Bodjans'ký, J. Holovac'ký, A. Duchnovič, P. Čubyns'ký, F. Vovk a další. Na konci 19. století se díky pracím V. Hnatjuka, I. Franka a Z. Kuzely začaly rychle rozvíjet etnografické studie západní Ukrajiny. Práce těchto autorů jsou dostupné většinou maximálně v odborných knihovnách na Ukrajině, a pokud jsou dohledatelné na internetu, jedná se pouze o úryvky textů.

Ze zahraničních historiků a publicistů se Huculy zabýval např. Aleksander Zawadzki v díle z r. 1872 *Guculi*, nebo Raimund Friedrich Kaindl v monografickém díle *Die Huzulen*³ z r. 1894. Kaindl, národností Rakušan, pocházel z Bukoviny a o Huculech psal tímto způsobem: „... tam uprostřed okolních cizích vesnic žije v ,hlučných, pravěčným lesem obklopených horách', tajemný maličký národ horalů – Huculové.“⁴ Kaindl chtěl toto tajemno odkrýt a tak zasvětil Huculům většinu svých výzkumů a knih, které byly velmi oceňovány také Ivanem Frankem. Kniha *Die Huzulen* je rozdělena do 17 kapitol, každá se věnuje

¹ VAHYLEVYČ, Ivan. *Huculy, meškanci Schidnoho Prykarpattja* (Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття). 1837.

² HNATJUK, Volodymyr Mychajlovyč. *Huculy. Podkarpatskaja Rus'*. 1923 (1–2).

³ KAINDL, Raimund Friedrich. *Die Huzulen*. A. Hölder, 1894. ISBN 1-168-37241-0.

⁴ Volně přeloženo z originálu: „Там, серед навколишніх іншомовних поселень, живе ,в зашумлених правічним лісом горах' – таємничий маленький народ верховинців-гуцулів.“

určitěmu období a sféře života Huculů, např. kapitola „Ditina“ (*дитина* – dítě) pojednává o vztahu k ženě jako matce, o vztahu mezi matkou a dítětem, předávání huculských zvyků, např. jak dávat jméno dítěti, jak křtít dítě, atd. Kaindl říká, že vedle křesťanské víry si Huculové zachovali také určité pohanské zvyky a svátky.

Huculy v 19. století zkoumal také Sofron Vytvyč'kyj, o jehož výzkumech později napsal jeho sympatizant Mykola Vasyl'čuk knihu *Sofron Vytvyč'kyj – Istoryčnyj narys pro hucul'iv*.⁵ Vasyl'čuk popisuje Vytvyč'kého teorie o původu Huculů, místa, která v polovině 19. století Huculové obývali, oblast jejich hospodářské činnosti, způsob bydlení, zmiňuje odívání, charakter, povídky, legendy a jiné charakteristické aspekty těchto obyvatel. Do knihy jsou rovněž zasazeny příběhy vyprávěné Vytvyč'kým o statečnosti a síle huculských mužů, o kráse a oddanosti jejich žen a především pak o kráse hor, které byly a jsou jednou z hlavních aspektů identity původních Huculů.

O oblasti obývané východními Slovany se zajímal též Petr Kaleta, český historik, který sepsal knihu o etnografických výzkumech Františka Řehoře (1857–1899). Kniha *Cesta do Haliče*⁶ se věnuje především životu a práci F. Řehoře na západní Ukrajině v oblasti Haliče, kde Řehoř zkoumal rusínské obyvatelstvo, především Huculy, ale např. i Židy. Řehoř se jako malý s rodiči přestěhoval do obce nedaleko Lvova a v tomto novém prostředí se mu velmi zalíbilo. Obdivoval starobylý způsob života a hospodaření zdejších obyvatel (Ukrajinců, Huculů, Židů, atd.).⁷ O místní kultuře a povaze místních obyvatel napsal mnoho článků a za svou práci byl oceněn několika společnostmi – Lvovským rusínským spolkem Prosvita (*Прогвіта*) či společností Muzea Království českého.⁸

Etnická identita

Etnická identita/příslušnost představuje ztotožnění se jedince s jeho kulturní skupinou, v rámci níž její členové sdílí stejné hodnoty, kulturu a stejnou víru ve společný původ.⁹ V rámci etnické identity se jedinec zapojuje do činností svého etnika, pomáhá jeho členům, zajímá se o něj, atd. Hlavní je však pocit přirozené příslušnosti k danému etniku a to, že jedinec chce být jeho členem. „*Etnická, národní příslušnost je věcí individuální identifikace člověka s určitým společenstvím, nikdo ji nenařizuje, je to výsledek výchovy v rodině, ve škole,*

⁵ VASYL'ČUK, Mykola. *Sofron Vytvyč'kyj – Istoryčnyj narys pro hucul'iv* (Софрон Витвицький – Історичний нарис про гуцулів). L'viv, 1863.

⁶ KALETA, Petr. *Cesta do Haliče*. František Řehoř a poznání života východní Haliče ve 2. pol. 19. st. Votobia, 2004. ISBN 80-7220-174-3.

⁷ KALETA, Petr. František Řehoř: Milovník života haličských Rusínů.

⁸ ŘEHOŘ, František. In: *Zlatá Praha*. Praha, J. Otto, 1884–1929. Periodikum vydávané jednou týdně. ISSN: 1801-2493.

⁹ ERIKSEN, T. H. Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál. In: KUTNOHORSKÁ, Jana. *Multikulturní ošetřovatelství: pro praxi*. Grada, 2013, s. 17. ISBN 978-80-247-4413-1.

v širší společnosti.“ Etnická příslušnost jedince se může časem změnit např. v důsledku migrace do země, ve které se asimiluje. Jde o přirozený jev.¹⁰ Tato tvrzení vycházejí z konstruktivistické teorie etnicity, teze, že etnická identita neboli příslušnost je fenoménem moderní doby, tedy sociálním konstruktem.

Společným rysem naprosté většiny prací, které byly od poloviny 19. století publikovány, bylo ovšem primordialistické pojetí národa: axiomatický názor, který odpovídal také dobovému veřejnému mínění, že národ je odvěkou kategorií, jejíž objektivní existenci je možno a nutno oživovat, obrozovat, poněvadž je specifickou hodnotou lidského rodu.¹¹

Etnická skupina neboli etnikum je „...označení sociální skupiny, která je kulturně odlišná od většinové společnosti... Pod pojmem „etnikum“ se zdůrazňují nikoli pouze biologické znaky, nýbrž znaky sociokulturní, jako mravy, zvyky, obyčeje, sociální dědictví a vzájemné vztahy mezi biologicko-genetickými znaky a znaky sociokulturními.“¹²

Jako etnografická skupina se označuje nevelká část etnika, teritoriálně vyčleněná, ale zachovávající si etnické vědomí, jazyk, povědomí o osobnostech kultury a způsob života.¹³ Podle tvrzení západních vědců je charakteristickým znakem etnografické skupiny:

- 1.) fakt, že v místech svého bydliště nemají vlastní národní stát
- 2.) platí, že „...oni mají svou historii, ale nemají svou historičnost...“¹⁴

Zrod etnografických skupin, mezi něž patří i Huculové, je zapříčiněn zvláštnostmi historických osudů národa, trvalou izolací jeho částí nebo regenerací starých etnických subjektů. Etnické formace obvykle vznikají na pomezí dvou a více různých kultur.

Kromě huculské etnografické skupiny žijí na Ukrajině etnografické skupiny Bojků (130 osob – podle sčítání obyvatel na Ukrajině v roce 2001), Lemků (600 osob), Litvinů, Poleščuků a Pinčuků, a každá z těchto skupin má svou „etnogenetickou“ přirozenost, historii vzniku a kulturu.¹⁵ Z dalších etnografických skupin lze jmenovat Poljany (поляни), Pokutjany

¹⁰ KUTNOHORSKÁ, Jana. *Multikulturní ošetřovatelství pro praxi*. Praha: Grada, 2013, s. 20. ISBN 978-80-247-4413-1.

¹¹ HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.

¹² KUTNOHORSKÁ, Jana. 2013, s. 20–21.

¹³ BACEVIČ, F. S. Slovník terminiv mižkul'turnoji komunikaciji. (Словник термінів міжкультурної комунікації). In: *Terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com*. [online]. [cit. 9. 2. 2016]. Dostupné z: <<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>>.

¹⁴ Volně přeloženo z: „...вони мають свою історію, але не мають своєї історичності...“
Historicita = pravost historického artefaktu. In: KARTUNOV, O. V. Etnična hrupa. *Politics.ellib.org.ua*. Vstup do etnopolitolohiji: naukovo-navčal'nyj posibnyk. Rozdil 2. Etnos ta etnonacional'na hrupa. [online]. [cit. 9. 2. 2016]. Dostupné z: <<http://politics.ellib.org.ua/pages-632.html>>.

¹⁵ PONOMAR'OV, Anatolij. Etnohrafični hrupy Ukrajinčiv. In: *Interklasa.pl*. Polski portal edukacyjny. [online]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.interklasa.pl/porta1/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/rozne/etnografia.htm>.

(покутяни), Ополжаны (ополяни), Volyňany, Polešuky, Čerkasy a další s nejasným etnickým uvědoměním. Vzhledem k urbanizaci i v důsledku vnitřní politiky Ukrajiny se vliv těchto skupin zmenšuje a některé z nich zanikají.

Huculové

Huculové jsou badateli mimo tuto skupinu často klasifikováni jako jedna z podskupin Rusínů, oni sami se však většinou za Rusíny nepovažují. Tato klasifikace, vytvořená etnografy a jinými vědci, tedy není přesná, přesto však bude krátce problematika Rusínů vysvětlena. Rusíni jsou „...obyvatelé Karpat v pohraničních oblastech Slovenska, Polska a Ukrajiny.“¹⁶ Rusíny se zabýval např. Pavel Robert Magocsi¹⁷, Sven Gustavsson¹⁸ či Ivan Pop¹⁹. V jejich publikacích se lze dočíst jak o původu, historii, charakteru, tak kultuře tohoto etnika.²⁰ Podle *Ottova slovníku* se Rusínům dříve říkalo také Malorusové, větví velkého ruského národa. V tomto slovníku jsou Rusíni ztotožňováni i s Ukrajinci (*Inteligentní Malorusové nazývají se v řeči i v literatuře v Rakousko-Uhersku Rusíni, ruský, v Rusku Ukrajinec, ukrajinský*).²¹ Rusíny konce 20. století popisuje Šatava: ...osidlují především historické území Podkarpatské Rusi, východní Slovensko, Polsko (Lemkové), severovýchodní Maďarsko, severní Rumunsko, západní Ukrajinu, a kvůli ekonomické migraci žije početná menšina Rusínů také v Severní Americe a na území bývalé Jugoslávie, přesněji ve Vojvodině, kde zároveň rusínština představuje od r. 1974 jeden ze státních jazyků.²²

Rusínské etnikum bývá svými členy považováno za samostatný národ a badatelé je dělí podle etnických odlišností na pět hlavních skupin: Lemky, Bojky, Huculy, Verchovince a Doliňany.²³

Přesný původ Huculů jde určit velmi těžko. Podle Vasyl'čuka (1863) sami příslušníci této skupiny neví, odkud přesně jejich předkové pochází a kde se na karpatském území vzali. O Huculech se příliš nepsalo, ani v matrikách, knihách, či v kostelních zápisech. Vpády

¹⁶ KANDERT, Josef. *Náboženské systémy: Člověk náboženský a jak mu rozumět*. Grada, 2010, s. 177. ISBN 978-80-247-3166-7.

¹⁷ MAGOCSI, Pavel Robert. *Národ odnikud*. Vydavatelství V. Paďaka, 2014. ISBN 978-80-966-387-092-2.

¹⁸ GUSTAVSSON, Sven, MARVAN, Jiří. *Jihoslovanští Rusíni, jejich kultura a jazyk*. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2006. ISBN 80-7308-137-7.

¹⁹ POP, Ivan. *Dějiny Podkarpatské Rusi v datech*. Libri, 2005. ISBN 80-7277-237-6.

²⁰ PONOMAR'OV, Anatolij. *Etnografiční grupi Ukrajinciv*. [online] Polski portal edukacyjny. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné z: <http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/rozne/etnografia.htm>.

²¹ Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Šestnáctý díl. Heslo *Malorusové*, s. 717. Praha: J. Otto, 1900.

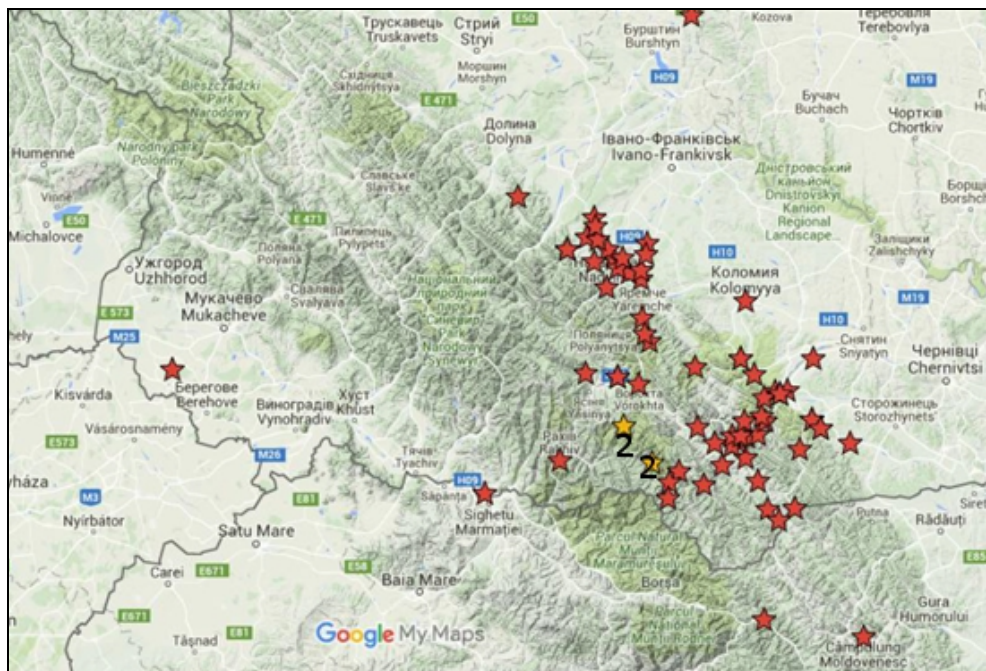
²² ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: Encyklopedická příručka*. Nakl. Ivo Železný, 1. vyd. Praha, 1994, s. 135–156. ISBN 80-7116-375-9.

²³ GUSTAVSSON, Sven, MARVAN, Jiří. *Jihoslovanští Rusíni, jejich kultura a jazyk*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-7308-137-7.

Tatarů ve 13. století na území Evropy a velké požáry zničily mnoho dokumentů a huculské obyvatelstvo v té době podle Vasyl'čuka neumělo psát, historie byla tedy předávána pouze orálně, formou pohádek či mýtů. I přesto má mnohý historik a etnograf o původu Huculů svou vlastní teorii.

Vytvyc'kyj, o jehož bádání Vasyl'čuk psal, byl zastáncem *normanské teorie*, která říká, že klíčovou roli při tvoření „dávnoruského“ státu sehráli Normané. Odvozoval proto původ Huculů ze Skandinávie. Ve Skandinávii si totiž všiml podobného životního stylu, tradic a sympatií místního obyvatelstva. Skandinávci, stejně jako Huculové, obdivovali hory, projevovali odvahu při plavbě vorem a stále toužili po dalekých horách a moři. Proto se Vytvyc'kyj domníval a věřil, že Huculové nepochází z Tibetských hor, tedy, že nepřišli při migraci z východu na západ, ale ze severozápadu na východ, ze Skandinávie. Pravděpodobně přišli společně s Rurikem, který byl roku 862 pozván na Rus, aby se stal místním knížetem. Na Rus se vydal společně se svými dvěma bratry a stal se zakladatelem nejstarší panovnické dynastie v Rusku – Rurikovců.²⁴

Podle jiného názoru přišli Huculové na území dnešní Ukrajiny se Skyty, což byl stepní kočovný kmen íránského původu. Skytové obývali území dnešní Ukrajiny přibližně v 1. tisíciletí n. l. Území obývané Skyty (východní Evropa) bylo nazýváno Skythie.²⁵

Obrázek 9. Osídlení Huculů na Ukrajině.

Zdroj: Googlemaps.com, vlastní zpracování

Legenda mapy: Červené hvězdičky – města Hucul'ščyny, žluté hvězdičky (s číslem 2): severnější – nejvyšší hora Ukrajiny Hoverla, jižnější – Pop Ivan

²⁴ OBŠIL, Jan. *Dějiny národů slovanských*. Nakl. A. Šaška, 1930, s. 24.

²⁵ SMIRNOV, Alexej Petrovič. *Skytové*. Panorama. 1980.

V současnosti prochází jižní hranice Hucul'sčyny (oblasti obývané Huculy) hřbety pohoří Horhaniv (*Горганів*), přes Svidovec' (*Свідовець*), Huculské Alpy²⁶ a severní svahy Čyvčyns'kých hor (*Чивчинські гори*). Jižní etnografická hranice tvoří linii obcí Zelena (*Зелена*) – Deljatyn (*Делятин*) – Jablunkov (*Яблунков*) – Pistyn' (*Пістинь*) – Kosiv (*Косів*) – Kutu (*Куту* – Kosivský kraj) – Vyžnycja (*Вижниця*).

V rámci expanze Hucul'sčyny se její hranice občas rozšiřují až po města Kolomyja, Nadvirna (*Надвірна*), Solotvyno (*Солотвино*) a Monastyrčany (*Монастирчани*). Na jihozápadu Huculové osidlují celé údolí Tisy na sever a jih od Rachova.

Stručný historický kontext

Huculové se koncentrují převážně v oblasti Čornohory (*Чорногори*)²⁷, která společně se svými podhůřími patřila ve 12. století k Haličsko-Volyňské Rusi²⁸ a od dob Kazimíra Velikého²⁹ ve 14. století, se Hucul'sčyna připojila k Polsku. Do r. 1770 tvořila Hucul'sčyna postupně část Osmanské říše, Moldavského knížectví, Republiky obou národů³⁰, Uherského království (a později i část Rakouska-Uherska). V listopadu r. 1918 Huculové vyvolali vzpouru proti maďarské vládě, která vyvrcholila prohlášením tzv. Huculské republiky 18. ledna roku 1919.

Téhož roku v květnu se Centrální ruská národní rada v Užhorodě usnesla o připojení Podkarpatské Rusi k Československu. V rámci vzpoury proti Maďarům bylo vykřikováno heslo: „*Pryč od Uhorščyny*.“ Huculskou republiku si vytvořili z Jasine a z okolí Huculové, označovaní za národně nejuvědomělejší a kulturně nejvyspělejší rusínskou skupinu a udrželi ji od 5. února do 11. června 1919. Už v listopadu 1918 vystoupili huculští sedláci proti užhorodské národní radě, která se vyslovila pro autonomii Rusínů v rámci Uher, a založili tu dne 8. listopadu 1918 v Jasini Huculskou národní radu. Rada vládla do 11. června, kdy ji Rumuni rozehnali. Rumunskou okupaci ukončil až příchod československých vojsk 20. srpna 1920.

Huculská republika, s hlavním městem v Jasini, žádala připojení karpatské Ukrajiny k sovětské Ukrajině.³¹ Předsedou její vlády byl Štefan Kločurak, ukrajinsky zaměřený

²⁶ Část Marmarosko-Bukovinské vrchoviny. Ukrajinská část Huculských Alp leží v jižní části Rachovského kraje Zakarpatské oblasti a nese název Rachovské hory.

²⁷ STADNIK, O. G. *Ekonomična i social'na heohrafija Ukrajinu*. 9 klas: Majstěr-klas. Ranok, 2009, s. 50. ISBN 978-966-672-742-1.

²⁸ Státní útvar, který vznikl po zániku Kyjevské Rusi. Společně s Novgorodskou republikou a Vladimírsko-suzdalským knížectvím tvořilo Haličsko-Volyňské knížectví nejsilnější východní státní útvar v 13.–14. století.

²⁹ Polský král v letech 1333–1370. Snažil se dokončit proces sjednocení Polska.

³⁰ Státní útvar východní a střední Evropy vzniklý po uzavření smlouvy mezi Polským královstvím a Litevským velkoknížectvím r. 1569.

³¹ NEJEDLÝ, Zdeněk. *Moskevské stati*. Svoboda, 1950, s. 177.

karpatoruský sociální demokrat, právník a redaktor. Huculská republika však nebyla uznána a v červnu roku 1919 byla zlikvidována rumunskými vojsky.

V meziválečném období se tak Huculščina ocitla postupně pod rumunskou, polskou a československou vládou – ta trvala do roku 1939. V noci mezi 13. a 14. březnem 1939 probíhaly boje mezi *Karpatskou Sičí*³², která chtěla nezávislost tzv. Karpatské republiky, a československými vojsky. 14. března však Slovensko vyhlásilo nezávislost a československé jednotky musely Podkarpatsko opustit a čelit útokům Maďarů. 15. března byla po dohodě s tehdejšími prezidentem Emilem Háchou vyhlášena nezávislá Karpatská Ukrajina v čele s Augustinem Vološinem, řeckokatolickým knězem, učitelem a československým politikem. 15. března 2002 byl Vološin tehdejšími prezidentem Ukrajiny Leonidem Kučmou jmenován hrdinou Ukrajiny.³³

*„...ani tato zrada nezůstala bez patřičného dějinného potrestání: Maďari tento jepičí státeček rychle vstřebali a ještě v roce 1945 se tato bývalá československá státní země stala na celých příštích pětadvaceti letech integrální součástí Svazu sovětských socialistických republik.“*³⁴

18. března roku 1939 Maďarsko obsadilo celou Karpatskou Ukrajinu (zánik Karpatské republiky) a přislíbilo jí autonomii v rámci Maďarského království. Oficiálními úředními jazyky se stala maďarština a rusínština. Součástí Maďarska zůstalo Zakarpatsko až do konce druhé světové války.

V 16. až 19. století v Huculščině působili *opryšky* (*опрышки*) – zbojníci, účastníci venkovských povstání proti polské šlechtě, moldavským bojarům, uherským feudálům a také proti maďarské administraci. Nejznámějším *opryškem* byl Oleksa Dovbuš – legendární zastánce lidu, kterým se později inspiroval Ivan Olbracht při sepsání balady Nikola Šuhaj loupežník. *„A tak, jako se v polovici osmnáctého století Oleksa Dovbuš mstil na pánech za křivdy páchané na lidu, z něhož vyšel, tak nyní se zraky porobeného národa upíraly k Nikolovi Šuhajovi.“*³⁵

I přes ‚umělou‘ (a často se měnící) administrativní správu žili Huculové po celou dobu v souladu se svými starobylými zvyky, horskými podmínkami, valašským právem

³² Ozbrojená složka autonomní Podkarpatské Rusi. Pojem ‚sič‘ obecně pochází od záporožských kozáků, administrativní a vojenské složky od 16.–18. století. ‚Sič‘ je odvozeno od ukrajinského slova ‚сікти‘ – kácet, sekat.

³³ In: *Zakon5.rada.gov.ua*. [online]. 15. 3. 2002. [cit. 2016-03-01] Dostupné z:

<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/257/2002?test=4/UMfPEGznhhGVN.Zi0X0YXHI4G2s80msh8Ie6>

³⁴ JUNEK, Václav. *Osudy českých zrádců*. Petrklíč, 2010. ISBN 978-80-7229-236-3.

³⁵ PÁLENÍČEK, Ludvík, HÖNIG, Otakar, TÝML, Václav. *Čítanka pro čtvrtý ročník*. Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 121.

a poloninským hospodářstvím. V částečné horské izolaci si postupně vytvořili společnou materiální i duchovní kulturu a nářečí.³⁶

Huculská obec a obydlí

Charakteristikou huculských obcí jsou navzájem hodně vzdálené farní centra – obce tedy zaujímají poměrně rozsáhlá území. Huculské osady byly často situovány v okolí řeky či potoka, kvůli hospodářským výhodám. V blízkosti řek byly budovány *cerkve* (dřevěné kostely), fary, úřady, či školy. Velmi časté je však také budování *cerkvi* na kopcích u obce. Osamělý charakter těchto obcí přetrval částečně i do dnešní doby. V centrech Hucul'sčyny se postupně začaly provozovat penziony, restaurace a trhy pro turisty, kteří přijíždí nejen za krásami Karpat, ale i za poznáním huculské kultury.

Reprezentativními příklady takovýchto obcí je např. město Jasinja, Jaremče, Verchovina (Žab'e), Rachov a Kolomyja. V okolí těchto větších známých měst se samozřejmě nachází stejně důležité menší obce, které si v určitých sférách zachovávají více huculského ducha, než města.

Obrázek 10. Huculské obydlí – hražda.

Zdroj: Hucul's'ka chata-hražda. In: *Ukrcenter.com. Ukrajins'ka Fotohalereja*. [online]. 9. 2. 2011 [cit. 7. 3. 2016] Dostupné z: <www.ukrcenter.com/Фотогалерея/48186/hranom/48761/Гуцульська-хата-гражда>.

Typickým starým slovanským obydlím je *hražda* (гражда) – zachovaná v malých huculských obcích³⁷. *Hražda* představuje komplex obytných a hospodářských budov zahrnující také dvůr. Svým tvarem představuje pravidelný čtyřúhelník a vzhledem připomíná

³⁶ KUHUTJAK, M. *Starožymnosti Hucul'sčyny. Džerela z etničnoji istoriji naselelnja Ukrajins'kich Karpat*. L'viv: Manuscript-L'viv, 2011.

³⁷ AŠKINAZI, Mojsej Jonovyč. *Svit dyvnoji starovyny*. Karpaty, 1969, s. 94.

jakousi pevnost, do které se lze dostat jedině vraty, či brankou. Takovýto typ stavby měl huculskou rodinu chránit od cizích lidí, divokých zvířat či silného větru a sněhu. Kromě zachovalých starých vsí lze *hraždy* vidět např. v kyjevském, lvovském či užgorodském skanzenu.³⁸

Kromě samotného domu a hospodářských budov ke komplexu *hraždy* patří také zahrady a obdělávatelná půda, zvaná *carynkamy* (царинками). Nesmí se však zapomenout na rozlehlé pastviny, zvané *polonynamy* (полонинами) na kterých se budují jakési stáje pro dobytek a přenocování pastýřů na jaře. Stavebním materiálem *hraždy* i ostatních staveb Huculů je převážně dřevo. Kamennou podlahu má dům jedině tehdy, pokud stojí na nerovném povrchu, jinak je podlaha hliněná nebo opět dřevěná.

Způsob života a řemesla

*„Chov hospodářských zvířat, práce se dřevem a kůží. Tkaní. To jsou tradiční řemesla, která jsou doposud využívána.“*³⁹ (žena, 35 let, Užhorod).

Huculové jsou skromní lidé a jejich životní styl je jednoduchý. Hucul chodí spát se soumrakem a vstává se svítáním – každý správný hospodář považuje spánek během pracovního dne za hřích. Horské geografické podmínky doplněné o sociálně-ekonomické faktory přinutily Huculy k samostatnosti v produkci všech předmětů potřebných v domácnosti. S rozvojem kapitalismu se domácí výroba stává prodejná a Huculové začínají s vyráběnými předměty (oděvy, zbraně, hudební nástroje...) obchodovat. Podle nepřesných informací z konce 19. století si 65 % horských obyvatel hledalo přivýdělnky, aby si zabezpečili své základní životní potřeby a 10 % obyvatel Hucul'sčyny se kromě prací na svém hospodářství věnovalo domácím řemeslům. Podle Šuceviče v žádném jiném kraji Rusi netvořila domácí řemesla tak důležitou roli, jako právě v Hucul'sčyně.⁴⁰ Řemeslné umění místních obyvatel přitáhlo pozornost intelektuálů, kteří v roce 1888 založili ve městě Kolomyji Huculské sdružení řemesel a roku 1895 školu řemesel.

V průběhu 19. století si lidová řemesla uchovávají přirozený charakter, avšak s počátky 20. století si již lze všimnout změn ve struktuře či technologiích.

*„Hucul se tradičně zabývá různými řemesly a používá materiál od dřeva po kámen.“*⁴¹ (muž, 23 let, Ivano-Frankivs'k).

³⁸ MARDER, A. P. *Architektura: Korotkyj slovnyk-dovidnyk*. Kyiv: Budivel'nyk, 1995. ISBN 5-7705-0634-4.

³⁹ Volně přeloženo z originálu: „Тваринництво і робота з деревом та шкірою. Ткацтво. Це традиційні ремесла, які ще й зараз використовуються у побуті.“

⁴⁰ ŠUCHEVYČ, Volodymyr. *Hucul'sčyna*. L'viv, 1899.

⁴¹ Volně přeloženo z originálu: „Для гуцула традиційно займатися різними ремеслами від дерева до каменю.“

Hucul'sčyna je bohatá svou starou kulturou a lidovým uměním. Lidové umění se pro Huculy stalo prostředkem k rozvoji národního vědomí lidu. Právě Hucul'sčyna je unikátním a nevyčerpatelným zdrojem pro výzkumy a studia starých tradic, zvyků, krojů a umění. Mezi odvětví, která se stala postupem času uměním Hucul'sčyny, patří keramika, dřevořezba, lisování na kůži či tkalcovství. V huculských ornamentech lze sledovat dva hlavní směry, prvním jsou geometrické vzory, které se nejčastěji vyskytují právě v tkalcovství a na *vyšyvankách*. Druhým směrem jsou rostlinné vzory, které vynikají na keramice. Oba tyto směry se spojují v technikách dekorativního umění dřeva a kůže. Co se týče barev, neopovrhují Huculové pestrými, občas až křiklavými barvami. Tradičními barvami jsou však zelená z rostlin, žlutá z rostlin, či hlíny, červená a hnědá.⁴²

Pro Huculy je nejdůležitější hospodářství a péče o dobytek. Pástevecký chov ovcí pro ně znamená zdroj potravy (mléko, maso, brynza) a surovin (vlna na výrobu oděvů, kůže na výrobu obuvi, pásků, tašek, atd.). Huculové jsou jedinou ukrajinskou skupinou, pro kterou představuje pástevecký chov ovcí hlavní odvětví hospodářské činnosti.⁴³ Chovu hospodářských zvířat přispívají v těchto krajích početné horské louky – *poloniny*⁴⁴, zdravý horský vzduch a vydatné vodní prameny, včetně minerálních. Právě mezi Huculy se zrodila originální svébytná kuchyně orientovaná především na mléčná a masná jídla (*husljanka / гусянка*, brynza, beraní maso, šašlik, atd.).

Co se týče každodenní huculské stravy, byla vždy velmi jednoduchá a monotónní, nikoliv však špatná. Nejdůležitějšími surovinami pro přípravu huculských jídel jsou fazole, kukuřice, brambory, řepa, kapusta, hrách, mléko a maso. Hlavním jídlem je kuleša (*кулеша*) – kaše z kukuřičné mouky, kterou jedí s mlékem, husljankoju (*гусянка* – směs mléka a smetany), brynzou, méně často poté s máslem či solonynou (*солонина* – verřové maso dlouhou dobu naložené v soli). Dalšími surovinami, bez kterých se Huculové neobejdou, jsou brambory nebo tuřín. Tyto suroviny v těžkých časech často zachraňovaly Huculy od hladu.⁴⁵ Pokrmy vařené po celé Ukrajině, včetně Hucul'sčyny jsou např. pyrohy (*пироги*), holubci (*голубці*), pel'meni (*пельмені*) či boršč (*борщ*).

⁴² LAVRUK, Maria. 2005, s. 41–43.

⁴³ PONOMARJOV, Anatolij. Etnografiční hrupy Ukrajinciv. In: *Interklasa.pl*. Polski portal edukacyjny. [online]. [cit. 2016-03-01]. Dostupné z: http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/stroyny_ukr02/rozne/etnografia.htm

⁴⁴ MANDYBURA, M. D. *Polonyns'ke hospodarstvo Hucul'sčyny druhoji polovyny 19. st.–30. roky 20 st.*: *Istoryko-etnografičnyj narys*. Kyjiv, Naukova dumka, 1978, s. 55.

⁴⁵ HOTAR, O. *Narodne charčuvannja Ukrajinciv Karpat*. Naukova dumka, 1979.

Rozvinuté je rovněž **lesní hospodářství**. Ze dřeva si Huculové staví své roubenky a *cerkve*, vyrábí nábytek, který ručně vyřezávají. Ze dřeva je vyroben také huculský hudební nástroj – *trembita* (трембіта). Zasloužené ocenění patří huculské dřevěné architektuře, kterou lze obdivovat téměř po celé západní Ukrajině.⁴⁶ Nejvíce dřevěných kostelů se nachází na severu Huculščyny, vedle nichž se obvykle nachází zvonice krytá přístřeškem. Na Ukrajině se nachází kolem 3 000 dřevěných chrámů, které jsou unikátní svou podobností se státním znakem tohoto státu – *tryzubem* (тризуб) a také ukrajinským tradičním rituálním svícem – trojicí.⁴⁷ Tyto kostely nejsou pouze architektonickými skvosty, ale především důležitými duchovními centry.⁴⁸

Každá huculská rodina se věnuje **zpracování rostlinných a živočišných surovin**. Rozšíření tradičních metod zpracování lnu, konopí a vlny v Karpatech pochází ještě z prvního tisíciletí našeho letopočtu, což dokazují nalezené tkalcovské nástroje. Hlavní surovinou pro tkalcovství je jednoznačně vlna. Využívá se pro výrobu různých tkanin, jak oděvních, interiérových, apod. Kvalita vlny se odvíjela od plemene ovcí a ovlivňovalo ji i krmení a péče o zvířata. Po dlouhou dobu se zpracování vlny provádělo ručně, pouze za pomoci drobného náradí, až později se ve městech začaly používat tkalcovské stroje. Kromě kožichů a vest se kožešníci zabývali také šitím kožešinových čepic. Huculščyna je také místem, kde se kůže a výrobky z ní ve velkém množství zpracovávají. Již v 17. a 18. století lidé používali produkty huculských mistrů, jako např. pásky, tašky, měšce na popel či peníze, pouzdra na lovecké nože, atd. S počátkem 19. století se začínají tvořit centra kožedělného průmyslu.⁴⁹

Typicky ženským řemeslem je **vyšívání tradičních košil** – *vyšyvanok* (вишиванок), které mají právě díky ženským rukám představovat dobro, lásku a věrnost. Tyto vyšívané košile byly vždy považovány za národní symbol a pýchu Ukrajinců obecně. „...*Ukrajinská vyšívaná košile není jen oděv, jde o opravdového ochránce/talisman*.“⁵⁰

První vyšívané košile na slovanském území měly spíše náboženský význam, svého majitele chránily před vším zlým. Proto se vyšívka vyskytovala na rukávech, límcích, dolních

⁴⁶ MACIEVS'KIJ, I. V. *Muzični instrumenty huculiv: Naukovo-populjarnе vydannja*. Vinnycja, Nova knyha, 2012, s. 24. ISBN 978-966-382-401-7.

⁴⁷ VYŠNIVS'KA, Dana. Symvolika rizdvjanych prykras dlja kimnaty. In: *Ukrajins'ka pravda žyttja* (Українська правда життя). [online]. 5. 1. 2014. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://life.pravda.com.ua/society/2013/01/5/118431/>>.

⁴⁸ SYROKHMAN, Michajlo. *Cerkvy Ukrajiny Zakarpattja*. Vyd-vo "Ms", 2000.

⁴⁹ *Domašni promysly i remesla*. [online]. Hutsulshchyna.com. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://hutsulshchyna.com/hutsulshchyna/196-domashni-promysly-i-remesla.html>>.

⁵⁰ Volně přeloženo z originálu: „...вишита українська сорочка – це не просто одяг, це справжній оберіг.“ Oberih (*оберіг*) = předmět, kterému jsou přisuzovány nadpřirozené schopnosti chránit jeho vlastníka před vším zlým, chrání duši od zla, nepolechy a chtíče.

okrajích a všude tam, kde bývalo tělo odhaleno. K slavnostním událostem a určitým náboženským svátkům se vyšívají košile se zvláštními vzory.

Vyšivky jednotlivých regionů Ukrajiny se liší – jak svou technikou, tak barvami a vzory. Vzory a ornamenty na košilích se staly populárními nejen na košilích, jelikož řada z nich má nějaký starodávný význam, kterému lidé stále přikládají váhu. „*Pro mě je to symbol nesmrtelnosti ukrajinského národa obecně. Dokud je ‚vyšivanka‘, do té doby píseň hraje. Je to pracovní oděv ukrajinského národa.*“⁵¹ (muž, 23 let, Ivano-Frankivs'k). „*Vyšivanka je naším symbolem a pýchou.*“⁵² (muž, 27 let, obec Brustury).

Obrázek 11. Vyšivaná košile.
Zdroj: vlastní fotografie

Kovářství je v Hucul'sčyně známo již od pradávna. Z kovu se vyrábí pracovní nářadí jako např. motyky, lopaty, pluhy, srpy, kosy, sekyry, dláta, podkovy pro koně, čepele nožů, atd. Složitost konstrukce a umělecká úroveň svědčí o znalosti technologií a dovednostech mistrů. Složitější technikou pak bylo odlévání.

Náboženství

„*Jsem křesťan. Bez víry nelze žít.*“⁵³ (muž, 42 let, L'viv)

Specifičnost starodávné huculské víry spočívá ve spojení s okolní přírodou a pasteveckým životem, jenž se s příchodem křesťanství nezměnil.⁵⁴ Od dob osídlení Karpat do 7. století byli Huculové pravoslavnými či řeckými, východními a byzantskými křesťany. Stejně tak první chrámy na území Hucul'sčiny byly pravoslavné. S přijetím Brestlitevské unie r. 1596 začali Poláci na území Haliče a Bukoviny mezi obyvatelstvem rozšiřovat řecko-katolickou víru, či unii⁵⁵ (unie pravoslavné a katolické církve). Na zakarpatské Hucul'sčyně došlo v roce 1646 k přijetí Užhorodské unie, která se snažila obnovit církevní společenství církví byzantského obřadu a církve římsko-katolické. Maďarské a rakouské orgány nutily

⁵¹ Volně přeloženo z originálu: „Для мене то символ невмиручості українського народу загалом, поки була вишиванка, поки й пісня грала. То робочий одяг українського народу.“

⁵² Volně přeloženo z originálu: „Вишиванка це символ і гордість.“

⁵³ Volně přeloženo z originálu: „Я християнин. Без віри жити не можна.“

⁵⁴ TURKEVYČ, Vasyl'. *Vseukrajins'ka Mižnarodna Chrystyjans'ka Asambleja*. Vydannja Ukrajins'koji Pravoslavnoji cerkvy Kyjivs'koho Patriarchatu, 1998, s. 70.

⁵⁵ Církevní unie = sjednocení dvou a více křesťanských církví v jednu.

Huculy navštěvovat unijní kostely, které byly zcizovány pravoslavné církvi, nebo byly nově vystavovány.⁵⁶

Huculové jsou hluboce zbožní, ale nejsou příliš tolerantní ke změnám v církevních záležitostech. Přesto někteří z nich byli ochotni přijmout unijní řecko-katolické náboženství. Bohoslužby byly totiž stále prováděny, stejně jako doposud, církevním staroslovanským jazykem a svátky zůstaly totožné. Značná část Huculů však zůstala u vyznávání pravoslavné víry, která byla tehdy nezákonná. Poměrně často docházelo ke sporům a neshodám mezi oběma vyznáními, což využívala veřejná moc, která se snažila více způsobu destabilizovat vztahy mezi obyvateli horských oblastí. S nástupem sovětské moci v Huculščyně, konkrétně v roce 1949, byla řecko-katolická církev zakázána a znovu povolena byla až v posledních letech sovětské vlády.

Huculové jsou velmi obětaví. Pro potřeby kostela jsou často ochotni dát vše, co mohou, nejen peníze. Přináší např. mléčné výrobky, med, chléb, aj. Ke knězi se chovají s velkou důvěrou a respektem a oslovují ho *panotče* (панотче). Příslušníky jiných náboženství Huculové neopovrhují, ale vyhýbají se kontaktu s nimi, jelikož k němu nemají důvod.

„*Víra mě drží při životě. Můj syn bojoval devět měsíců na východě, nebýt víry, nejspíš bych to nevydržela.*“⁵⁷ (žena, 57 let, Pečenižyn, Kolomyjs'kyj rajon).

„*Svaté pravoslavi je smyslem života člověka a ukazatelem cesty.*“⁵⁸ (muž, 27 let, obec Brustury).

V Huculščyně byl vytvořen výjimečný styl národního ikonopisu. Postavy světců s bílými obličejí byly malovány většinou vertikálně. Velká sbírka domácích obrazů – ikon z 18. a 19. století jsou k nahlédnutí ve fondech a expozicích Muzea ukrajinské domácí ikony v historicko-kulturním komplexu – zámku Radomysl' (*Радомисль*)⁵⁹

V Huculščyně se lze také stále setkat se silnými tradicemi šamanismu. Při troše štěstí lze stále potkat huculského *mol'fara* (мольфара) – člověka obdařeného nadpřirozenými schopnostmi, na první pohled nepřitele, čaroděje, nebo lidového mága. Dříve se jim přezdívalo „zemní Bohové“ a dnes jsou nazýváni spíše léčitelé. K *mol'farům* chovají lidé velký respekt, jejich proctví se naplňují a jsou známy také situace, kdy *mol'far* vyléčil

⁵⁶ KOČAN, N. Uniats'ki cerkvy. Ljudyna i svit, 1992. In: *Risu.org.ua*. [online]. 26. 8. 2010. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_92/lis_92_11_12/37607/>.

⁵⁷ Volně přeloženo z originálu: „Віра тримає мене в житті. Мій син 9 місяців воював на Сході, якби не віра, я, мабуть, і не витримала би.“

⁵⁸ Volně přeloženo z originálu: „Святе Православ'є є смислом життя людини і дороговказом.“

⁵⁹ БОНОМОЛЕЦ, О. *Zámok – muzej Radomysl' na Šljachu Koroliv Via Regia*.

nevléčitelnou nemoc. Jako ve všem se lze setkat s dobrými i špatnými léčiteli, u Huculů však údajně převládá počet těch dobrých.⁶⁰

Obrázek 12. Kostel v obci Mykulyčyn (vlastní fotografie).

Obrázek 13. Dřevěná cerkev v Muzeu lidové architektury a života v Užhorodě (vlastní fotografie).

Svátky spojené s církevním a kalendářním rokem

V pravoslaví se používá juliánský kalendář a všechna data (v porovnání s kalendářem světským) jsou posunuta o 13 dnů. „*Juliánský kalendář používá jako základ délku roku 365,25 dne, a proto dochází každé čtyři roky k vyrovnání (tři roky mají 365 dnů, čtvrtý rok – přestupný – pak 366.) Protože ale rok netrvá přesně 365,25 dne ale pouze 365,2422 dne, je používaný juliánský rok o více než 11 minut delší oproti skutečnosti. Z tohoto důvodu došlo během staletí k posunům.*“⁶¹ Pravoslavní věřící se snaží striktně dodržovat postní zvyky. Kromě čtyřicetidenního půstu (tolik dní strávil Ježíš na poušti) před Velikonocemi⁶² a Vánoce, mají zvykem se postit i mimo svátky, např. ve středy a pátky. Nejvýznamnějšími pravoslavnými svátky jsou Velikonoce – Velykden' (Великдень) a Vánoce – Rizdvo Chrystove (Різдво Христове).

Velikonoce, Velykden' nebo také *Paska* (od slova „pascha“). Slovo „pascha“ pochází z názvu starozákonního svátku – Pesach, který slavili Židé na památku osvobození z egyptského zajetí. Velikonoční beránek představuje Ježíše Krista, proto je Ježíš často nazýván také Božím Beránkem. Oslavy *paschy* by měly připadat na první neděli po prvním jarním úplňku, který nastává po jarní rovnodennosti. Pokud se stane, že na tuto neděli připadají i oslavy židovské *paschy*, pak se pravoslavná *pascha* přesouvá na následující neděli. „*Na Velikonoce se nic nedělá, žádná práce, aby se neporušila jarní harmonie, rozmanitost*

⁶⁰ Chto taki huculy, abo p'jat samobutnich ukrajins'kych narodiv. In: *Firtka.if.ua. Ahencija novyn*. [online]. 13. 1. 2016. [cit. 16. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://firtka.if.ua/?action=show&id=96748>>.

⁶¹ KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015, s. 157. ISBN 978-80-213-2551-7.

⁶² Tzv. Velký půst.

přírody. Lidé se navzájem vítají, připravují hostiny a hry s barvením vajec. Vejce – symbol zrodu všeho na světě.“⁶³ Na velikonoční mši jezdili dávní Huculové na koních v čele s otcem, hlavou rodiny. Koně vezli nádoby, v nichž se do kostela vozilo obřadní pečivo zvané *paska* (паска). S pravoslavnými Velikonocemi je spojeno svěcení velikonočních košíků, v nichž je položeno jídlo. Velikonoční tradicí je barvení vajec – *pysanok*.

Nejdůležitějším svátkem zimního období jsou **Vánoce** – Rizdvo Chrystove (Різдво Христове), v doslovném překladu „Ježíšovo narození“. „I další vánoční svátky mají své typické názvy. Během vánočního období je typický i pozdrav mezi lidmi: „Chrystos narodyvsja“, (Ježíš se narodil) a odpověď zní: „Slavimo joho“, (Oslavujme ho).“⁶⁴ Po vánoční mši bylo ve vsích obecně veselo, mládež tancovala a koledovala. Koleda byla provázena hudbou, tanci a jak jinak než jídlem. Za koledu je zvykem odměnit koledníky drobnými penězi či jídlem, starší vodkou či jiným alkoholem. Na rozdíl od obyvatel údolí, Huculové neměli své koledy, proto improvizovali a na konci každé koledy zaznělo: „Oj, daj Bože!“. Vybrané peníze byly poté věnovány na pokrytí různých výdajů kostela, na světlo (svíčky) či obrazy.

V rámci vánočních svátků pravoslavné církve se slaví taktéž 13. ledna **Melanka** (меланка – Štědrý večer) – novoroční obřad s tradičními převleky zvířat, lidových postav: jde o předvečer Starého Nového roku. Po Melance následuje 14. ledna svátek **sv. Vasylyja** (Василя) nebo taktéž Starý Nový rok. V tento den, kromě bohoslužby v kostele, chodili mladí chlapeci sypat pšeničná zrna či jiné obilí do příbytků příbuzných, sousedů a známých. Tuto činnost měl obstarávat chlapec vzhledem k pověře, že prvním, kdo na Nový rok vstoupí do domu, má být muž, aby přinesl rodině štěstí a prosperující hospodářství. Zajímavostí jsou huculské oslavy svátku **Jordan** (Йордан) – svátek Křtu Ježíše Krista sv. Janem Křtitelem / Ivanom Chrestytem (Іваном Хрестителем) v řece Jordán. V horách kněží obvykle světili vodu v Božím chrámu, ale během slavnosti ji světili přímo v řekách. Když kněz ponořoval kříž do vody, všichni ostatní si vodu nabírali do dlaní a omývali se s ní, dokonce i při mrazu. Poté *panotec* všechny pokropil *jordánskou vodou*.⁶⁵

⁶³ Volně přeloženo z originálu: „На Великдень нічого не роблять, ніяких робіт, аби не порушити весняного ладу, розмаю природи. Люди привічають одне одного, влаштовують гостини, ігри з Великодніми крашанками. Яйце – символ початку всього у світі.“ KONONENKO, A. A. *Slov'ianskyi svit: iljustruvanyi slovnyk-dovidnyk mifolohichnykh uiaвлен', viruvan', obriadi, lehend ta ikhnikh vidlun' u fol'klori i piznishykh zvychaiakh ukrainsiv, brativ-slov'ian ta inshykh narodiv*. Asotsiatsia dilovoho spivrobotnytstva "Ukrains'kyi mizhnarodnyi kul'turnyi tsentr", 2008.

⁶⁴ FUČÍKOVÁ, V., DOŠKOVÁ, K., MILENOVSKÁ, M., MONDRYK, R. *Oslavy Vánoc pravoslavných věřících v ČR*. Hospodářská a kulturní studia na Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze. [online]. 28. 8. 2014. Dostupné z: <<http://www.hks.re/wiki/pravoslavi14>>.

⁶⁵ MANDYBURA, M. D. *Polonyns'ke gospodarstvo Hucul'sčyny druhoji polovyny 19. st.–30. roky 20 st.*: *Istoryko-etnografičnyj narys*. Kyjiv, Naukova dumka, 1978.

Mezi další důležité svátky oslavující začátek jara patří bezpochyby **průvod na poloninu**. Téměř půl roku tráví pastýři s ovce na poloninách – loukách pro pastvu dobytka, prochází krajinou a do svého stanoviště se vrací na zavolání *trembity*⁶⁶ na oběd, dojení dobytka či přenocování. Samotnému pobytu na poloninách však předchází ještě provázení na poloninu. Pro místní obyvatele se jedná o významnou událost. Huculští pastýři jsou provázeni společně se zvířaty vesničanů do vzdálených hor na poloniny. Obřad se koná za doprovodu huculské hudby, přátel a sousedů, a také dobrého jídla a pití. U vetry se sejde téměř celá obec a duchovní žehná pastýřům a jejich stádům. Na poloninu odchází pastýři se stádem v květnu a vrací se většinou v září.⁶⁷

Na polonině se pastýři musí potýkat s těžkými podmínkami, a to se zimou, deštěm, a častým sněhem. I přesto, že práce je namáhavá a trvá od rána do večera, si většina Huculů přeje stát se *poloninnykom*. Charakteristikou huculských pastýřů jsou tři věci – bryzna, trembita a vatra. Po návratu pastýřů domů se koná slavnostní koncert na jejich uvítání. Po návratu se dobytek vrací ke svým majitelům a vyrobený sýr, především bryzna, se z části prodá na místních trzích a část se rozdá majitelům dobytka.⁶⁸ Ovce představují pro Huculy symbol prosperity a bohatství.

Rodinná obřadnost

Nejoblíbenějším rodinným obřadem Huculů je **huculská svatba**. Zvyky spojené se svatbou dodržují Huculové dodnes. Odívají se do národního kroje a zdobí koně. Huculské svatby jsou plné veselých ale i žalostných písní, tanců, her, vtipů a jiné zábavy. Před svatbou se chodí od domu k domu s pozvánkami na svatbu, pletou se věnce pro ženicha a nevěstu, pečou se koláče, a u toho se vždy v dobré náladě zpívají tradiční písně. Dále se před svatbou schází celá rodina, především ženy, které se podílí na většině příprav, výzdobě a dodržování tradic.

Velmi významnou událostí jsou pro Huculy, jakožto pravoslavné věřící, **křtiny**. Probíhá církevní obřad – křest novorozence a následná hostina. Hosté přinášejí dary (zlato, chléb, hračky, atd.), a občas prozpěvují zvláštní obřadní písně, ve kterých přejí novorozenému dítěti a jeho rodičům šťastný život.⁶⁹ Při svatbě, křtinách či narozeninách se mezi sebou Huculové velmi rádi obdarovávají.

⁶⁶ Tradiční huculský hudební nástroj.

⁶⁷ MACIEVS'KIJ, I. V. 2012, s. 24.

⁶⁸ In: *Ce Karpaty, Huculyky*. (Це Карпати, Гуцулики) Zvičayi Gucul'sčini. [online]. 21. 2. 2016. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/5996089057/permalink/10153000192564058/>>.

⁶⁹ LOSJUK, Petro. *Chrestomatija z hucul'sčyno znavstva*. Pysanyj kamiň, 2001. ISBN 966-7325-64-4.

V lidském životě však radost často střídá smutek, zvláště pokud je spojen s **pohřbem**. Do rakve bývá nebožtík položen až druhý den, kdy se u něj večer schází příbuzní a sousedé, a sedí u něj až do pozdního večera. U nebožtíka jsou duchovním předčítány žalmy, a když přijde na verše, rozdává se vodka. Sousedé žalostně vytrubují na *trembitu* a u domu hoří velká vatra. Huculové k nebožtíkům uchovávají velkou úctu a nechávají ho v domě po dobu dvou dní – pohřeb se koná až den třetí. Když je vše připraveno na odchod na pohřeb, schází se všichni přítomní u rakve a nastává ticho. Duchovní zpívá Evangelia a má promluvu, na jejímž konci žádá o odpuštění všech hříchů zesnulého: „*Sbohem poprvé, podruhé, potřetí.*“⁷⁰

Hudba a divadlo

Huculská hudební kultura se odpradávná vyznačuje svými původními horskými melodiemi v známých *kolomyjkách*, obřadních i domácích písních. Huculské melodie, zejména svatebních písní, hry na *drymbi* (дримбі – česky brumle), flétnu či *trembitu*, vždy všechny zaujaly, stejně tak jako choreografie tanců ‚kolomyjka‘ a ‚huculka‘. Tanec ‚huculka‘ je tvořen v první části *kolomyjkovskou* hudební a choreografickou strukturou a v druhé části strukturou *kozačkovoji* (козачок – kozáček). Nejznámějším hudebním nástrojem je bezpochyby *trembita* (трембіта) – dřevěný hudební nástroj kuželovité formy, přibližně 2 až 3 metry dlouhý. *Trembita* od dávných dob funguje jako signální nástroj, který se využíval pro přivolání pomoci při útoku nepřátel, nebo se po jejím zvuku orientovali zbloudilí v horách. *Trembitou* se také vytrubovaly začátky a konce významných svátků a obřadů.

V obci Krasnojillja (*Красної ля*) působí huculský amatérský divadelní spolek Verchovyns'kého rajonu, který byl založen r. 1910 ukrajinským historikem, spisovatelem, skladatelem a etnografem Hnatem Chotkevyčem (*Гнат Хоткевич*) a skupinou amatérských herců. Toto divadlo svými produkcemi vneslo mnoho nových a originálních prvků do kultury tehdejší ukrajinské společnosti. Svá turné uskutečnilo divadlo kromě Ukrajiny také v polském Krakově a část také v Moskvě⁷¹. Osud současného Huculského divadla je úzce spjat s osudem Národního muzea Huculského divadla *Hnata Chotkevyča*, otevřeného r. 1987. V roce 2004 byl muzeum udělen titul *Národního muzea*.

Diskuze a závěr

Hlavním cílem této práce bylo zjistit, jaké jsou hlavní prvky etnické identity obyvatel ukrajinských Karpat – Huculů. K dosažení tohoto cíle bylo potřeba získat informace od

⁷⁰ Volně přeloženo z originálu: „Прощайте по перший, по другий і по третій раз.“

⁷¹ SINITOVICH, V. *Teatral'na perlyna Hnata Chotkevyča*. Verchovyna, 2010.

místních obyvatel, což bylo provedeno formou polostandardizovaných rozhovorů a dotazníků. Příslušníci této etnografické skupiny se na klíčových prvcích, určujících jejich identitu, v naprosté většině případů shodli. Pro tyto původní obyvatele je velmi důležitý jejich starodávný způsob života, který si (i přes určité změny) uchovávají dodnes a pak především jejich víra, většinou pravoslavná. Většina z nich si prostřednictvím Boha udržuje naději a optimismus. Dalšími klíčovými prvky v udržení si své svébytnosti jsou pro ně rozhodně jejich tradice, umění a kultura obecně. Co se týče karpatského prostředí, někteří uváděli, že Hucul se v Karpatech musí narodit, aby mohl být skutečným Huculem.

Na otázku: „Co je podle Vás hlavním prvkem etnické identity Huculů?“ informátoři odpovídali například takto:

„*Duchovní a materiální kultura.*“⁷² (žena, 30 let, Kolomyja)

„*Starodávné zvyky a víra v Boha.*“⁷³ (žena, 50 let, L'viv)

„*Dialekt a kultura.*“⁷⁴ (žena, 48 let, obec Kostylivka Rachivs'kého rajonu)

„*Oděv, který odráží tradiční způsoby hospodářství, konkrétně – pastevectví. Většina prvků huculského oděvu (vberí – вбери, jak říkají Huculové), je zhotoveno z ovčí vlny nebo kožešiny: kožichy, vesty, kabáty a kalhoty – hači (гачі), zimní čepice a letní plstěné klobouky, teplé vysoké ponožky – kapčury (капчурі).*“⁷⁵ (muž, 45 let, Kolomyja)

„*Silná životní vůle, pracovitost...*“⁷⁶ (muž, 36 let, Černivci)

Další výzkumnou otázkou bylo, jak se Huculové odlišují od okolí. Huculové si udržují svou původní kulturu, striktně dodržují církevní zvyky a tradice, žijí starobylým způsobem života, ke kterému jim stačí příbytek, kousek hospodářské půdy, pár kusů dobytka a příznivé počasí. Přes všechna životní úskalí a těžké životní podmínky v historických etapách Hucul'sčyny, dokázali ustát a *to své* si uchovat. Od svého okolí se odlišují právě způsobem života, hlubokou vírou v Boha a životními hodnotami, které se liší od hodnot lidí nejen z měst, ale i jiných obcí mimo Hucul'sčynu. Obecně se Huculové od ostatních obyvatel západní Ukrajiny příliš neliší, považují se totiž za Ukrajince a většina jejich zvyků, tradic a kulturních prvků jsou rovněž zvyky ukrajinskými. Jsou hrdí na to, kde žijí, kým jsou a jsou hrdí na svůj národ.

⁷² Volně přeloženo z originálu: „Духовна і матеріальна культура.“

⁷³ Volně přeloženo z originálu: „Стародавні звичаї та віра в Бога.“

⁷⁴ Volně přeloženo z originálu: „Мовний діалект, культура...“

⁷⁵ Volně přeloženo z originálu: „Одяг, який є відображенням традиційного способу господарювання, а саме – вівчарства. Більшість елементів гуцульського одягу (вбері, як кажуть гуцули) зроблено з овчої вовни або хутра: кожухи і кептарі, запаски і штани-гачі, зимові каракулеві шапки і літні повстяні капелюхи, теплі високі шкарпетки- "капчурі".“

⁷⁶ Volně přeloženo z originálu: „Сила волі до життя, працьовитість.“

„*Ano, jsem hrdý. Protože my, nehledě na vnější činitele, hrozby a tlak, jsme si uchránili, nejspíše nejvíc ze všech etnických ukrajinských skupin, vlastní identitu.*“⁷⁷ (žena, 35 let, Užhorod)

„*Pokud jsem Hucul, tak jsem na to hrdý, ale v první řadě jsem Ukrajinec!*“⁷⁸ (muž, 23 let, Ivano-Frankivs'k)

V rámci etnografické skupiny Huculů se najdou též drobné rozdíly, jde však o maličkosti. Především se jedná o kulturní projevy, jako hudba, lidové kroje či řezbářské umění. Nejvýraznější rozdíly se dají sledovat v typech krojů a oděvů v rámci Zakarpatí. Každý kraj Zakarpatské oblasti má své specifické ornamenty, které pro místní mají nějaký význam. V jiných oblastech huculského života a jejich rozmístění po západní Ukrajině nejsou další rozdíly příliš patrné.

„*Hucul se musí narodit v horách a žít v nich svůj život. Může cestovat světem, ale místo trvalého bydliště musí být v horách. Hodně Huculů je skvělými muzikanty, a skoro všichni jsou talentovanými tanečníky národních tanců a zpěváky huculských písní. Huculové milují zemi, je pro ně posvátná. Milují také dobytek, umí s ním mluvit, starají se o něj, protože se říká, že veškeré bohatství Hucula je právě v jeho dobytku. Huculové jsou velmi pobožní, a i když se občas proplétá křesťanství s pohanstvím, přeci jen duch panuje křesťanský. Huculové jsou hostinní a přívětiví, kterýkoliv host, který zašel jen na dvůr Hucula, je pozván do domu a pohoštěn. Huculové jsou velmi dobří, ale k jejich celkovému poznání, poznání toho, jací jsou, je třeba pobývat v Hucul'sčyně a prožít tam s nimi nějaký čas!*“⁷⁹ (muž, 27 let, obec Brustury)

⁷⁷ Volně přeloženo z originálu: „Так, пишаюся. Тому, що ми, незважаючи на зовнішні чинники, загрози і тиск зберегли, напевно найбільше з усіх етнічних українських груп, власну, ідентичність.“

⁷⁸ Volně přeloženo z originálu: „Якщо я гуцул то пишаюся цим, але насамперед я українець!“

⁷⁹ Volně přeloženo z originálu: „Гуцул повинен народитись в горах і проживати в них своє життя. Може мандрувати світом, але місце постійного проживання повинно бути в горах. Багато гуцулів є чудовими музикантами, а майже є всі талановитими танцюристами народних танців та співаками гуцульських пісень. Гуцули обожають землю і вона є священною. Також люблять маржину і вміють з нею розмовляти, та дбають про неї, адже сказано, що все багатство гуцула в його маржині. Гуцули дуже релігійні, хоч часом християнство переплітається з язичництвом, але дух панує християнський. Гуцули гостинні та привітні, будь який гість, який зайшов навіть на подвір'я гуцула, буде запрошений до дому і поцатований. Гуцули дуже хороші, але щоб, зрозуміти їх повністю, які вони, треба побувати на Гуцульщині і пожити з ними деякий час!“

Seznam použitých zdrojů

- AŠKINAZI, Mojsej Jonovyč. *Svit dyvnoji starovyny*. Karpaty, 1969, s. 94.
- BACEVIČ, F. S. *Slovník terminiv mižkul'turnoji komunikaciji*. (Словник термінів міжкультурної комунікації). [online]. Terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com. [cit. 9. 2. 2016]. Dostupné z: <<http://terminy-mizhkult-komunikacii.wikidot.com/>>.
- Domašni promysly i remesla*. [online]. Hutsulschyna.com. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://hutsulschyna.com/hutsulshchyna/196-domashni-promysly-i-remesla.html>>.
- ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie. Příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Praha, Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-465-6.
- FUČÍKOVÁ, V., DOŠKOVÁ K., MILENOVSKÁ, M., MONDRYK, R. *Oslavy Vánoc pravoslavných věřících v ČR*. Hospodářská a kulturní studia a Provozně ekonomické fakultě ČZU v Praze. [online]. 28. 8. 2014. Dostupné z: <<http://www.hks.re/wiki/pravoslavi14>>
- GUSTAVSSON, Sven, MARVAN, Jiří. *Jihoslovanští Rusíni, jejich kultura a jazyk*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, 2006. ISBN 80-7308-137-7.
- HNATJUK, Volodymyr Mychajlovyč. Huculy. *Podkarpatskaja Rus'*. 1923 (1–2).
- HOTAR, O. *Narodne charčuvannja Ukrajinciv Karpat*. Naukova dumka, 1979.
- HRABOVEC'KYJ, Volodymyr. *Hucul's'ka muzyka*. [online]. Carpathians.eu. Žyttja karpats'koho narodu. 5. 1. 2006. [cit. 9. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://carpathians.eu/karpatskii-narod/guculshchina/guculska-muzika.html>>.
- HRDLIČKOVÁ, Lucie. *Etnicita jakou součástí naší identity – je nutným zdrojem konfliktů mezi skupinami?* Clanky.rvp.cz. [online]. 16. 7. 2014. [cit. 7. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/a/17985/18875/ETNICITA-JAKOU-SOUCAST-NASI-IDENTITY---JE-NUTNYM-ZDROJEM-KONFLIKTU-MEZI-SKUPINAMI.html>>.
- HROCH, Miroslav. *Národy nejsou dílem náhody: příčiny a předpoklady utváření moderních evropských národů*. Praha: SLON, 2009. ISBN 978-80-7419-010-0.
- Hucul's'ka chata i dvir*. [online]. *Ce Karpaty, Huculyky*. (Це Карпати, Гуцулики) In: Facebook.com. 1. 3. 2016. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/5996089057/permalink/10153015286064058/>>.
- Hucul's'ka chata-hražda*. [online]. Ukrcenter.com. Ukrajins'ka Fotohalereja. 9. 2. 2011 [cit. 7. 3. 2016] Dostupné z: <www.ukrcenter.com/Фотогалерея/48186/hranom/48761/Гуцульська-хата-гражда>.
- Hucul's'ki muzyčni instrumenty*. [online]. Hizhina-hutsula.ucoz.com. Dostupné z: <http://hizhina-hutsula.ucoz.com/publ/putila/guculski_muzichni_instrumenti/4-1-0-1660>.
- Hucul's'kyj odjah ta aksesuary*. [online]. Hucul.if.ua. Dostupné z: <<http://hucul.if.ua/ua/shop/category/52/gutsulskiy-odyag.html>>.
- Hucul's'kyj pochoron*. [online]. Rbdut.com.ua. Biblioteka onlajn. [online] 3. 1. 2011. Dostupné z: <http://rbdut.com.ua/publ/guculshhinoznavstvo/guculskij_pochoron/4-1-0-68>.
- HUNČEVSKA, Ženja. *10 cikavynok pro ukrajins'ki vyšyvanky*. [online]. Spadok.org.ua. 1. 2. 2016. [cit. 2016-03-06]. Dostupné z: <<http://spadok.org.ua/vyshyvka-i-vbrannya/10-tsikavynok-pro-ukrayinski-vyshyvanky>>.
- Chramy Rachovščyny*. [online]. Rakhiv.com. Dostupné z: <<http://www.rakhiv.com/index.php?page=Church>>.
- Chto taki huculy, abo p'jat samobutnich ukrajins'kych narodiv*. [online]. Firtka.if.ua. Ahencija novyn. 13. 1. 2016. [cit. 16. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://firtka.if.ua/?action=show&id=96748>>.

- Jiža Huculiv*. [online]. Rbdut.com.ua. Biblioteka onlajn. 16. 1. 2011 [cit. 10. 3. 2016]
Dostupné z: <http://rbdut.com.ua/publ/guculshhinoznavstvo/jizha_guculiv/4-1-0-76>.
- JUNEK, Václav. *Osudy českých zrádců*. Petrklíč, 2010. ISBN 978-80-7229-236-3.
- KAINDL, Raimund Friedrich. *Die Huzulen*. A. Hölder, 1894. ISBN 1-168-37241-0.
- KALETA, Petr. František Řehoř: Milovník života haličských Rusínů.
- KANDERT, Josef. *Náboženské systémy: Člověk náboženský a jak mu rozumět*. Grada, 2010, s. 177. ISBN 978-80-247-3166-7.
- KARTUNOV, O. V. *Etnična hrupa*. [online]. Politics.ellib.org.ua. Vstup do etnopolitohiji: naukovo-navčal'nyj posibnyk. Rozdil 2. Etnos ta etnonacional'na hrupa. [cit. 9. 2. 2016]. Dostupné z: <<http://politics.ellib.org.ua/pages-632.html>>.
- KOČAN, N. *Uniats'ki cerkvy*. Ljudyna i svit, 1992. [online]. Risu.org.ua. 26. 8. 2010. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <http://risu.org.ua/ua/library/periodicals/lis/lis_92/lis_92_11_12/37607/>.
- KOKAISL, Petr. *Geografie náboženství*. Česká zemědělská univerzita v Praze, 2015. ISBN 978-80-213-2551-7. DOI: <https://dx.doi.org/10.13140/RG.2.1.4615.8481>
- Kolomyja*. [online] Castles.com.ua. Dostupné z: <<http://www.castles.com.ua/kolomyja.html>>.
- KUHUTJAK, M. *Starožytosti Hucul'sčyny. Džerela z etničnoji istoriji naseleennja Ukrajins'kych Karpat*. L'viv: Manuscript-L'viv, 2011.
- KUTNOHORSKÁ, Jana. *Multikulturní ošetřovatelství: pro praxi*. Grada. 2013. ISBN 978-80-247-4413-1.
- KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetřovatelství*. Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2713-4.
- LAVRUK, Maria. *Huculy ukrajins'kych Karpat*. Vydavnyčyj centr LNU im. I. Franka, 2005, s. 135–160.
- LOSJUK, Petro. *Chrestomatija z hucul'sčynoznavstva*. Pysanyj kamiň, 2001. ISBN 966-7325-64-4.
- MACIEVS'KIJ, I. V. *Muzični instrumenty huculiv: Naukovo-populjarne vydannja*. Vinnycja, Nova knyha, 2012. ISBN 978-966-382-401-7.
- MAGOCSI, Pavel Robert. *Národ odnikud*. Vydavatelství V. Paďaka, 2014. ISBN 978-80-966-387-092-2.
- MANDYBURA, M. D. *Polonyns'ke hospodarstvo Hucul'sčyny druhoji polovyny 19. st.–30. roky 20 st.: Istoryko-etnohrafičnyj narys*. Kyjiv, Naukova dumka, 1978, s. 55.
- MARDER, A. P. *Architektura: Korotkyj slovnyk-dovidnyk*. Kiyiv: Budivel'nyk, 1995. ISBN 5-7705-0634-4.
- MONDRYK, Romana. *Huculové na Ukrajině*. [online]. Pestrá Evropa 2015. Dostupné z: <<http://www.pestraeuropa.hks.re/2015/Huculove-UA/>>.
- NEJEDLÝ, Zdeněk. *Moskevské stati*. Svoboda, 1950, s. 177.
- OBŠIL, Jan. *Dějiny národů slovanských*. Nakl. A. Šaška, 1930, s. 24.
- Ottův slovník naučný: Illustrovaná encyklopædie obecných vědomostí. Šestnáctý díl. Heslo *Malorusové*, s. 717. Praha: J. Otto, 1900.
- PÁLENÍČEK, Ludvík, HÖNIG, Otakar, TÝML, Václav. *Čítanka pro čtvrtý ročník*. Státní pedagogické nakladatelství, 1966, s. 121.
- PALÍK, Branislav. *Huculi – horali ukrajinských Karpat*. [online]. Dobrodruh.sk. 1. 8. 2008. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://www.dobrodruh.sk/cestopisy/huculi-horali-ukrajinskych-karpat>>.
- Pomeškannja i budivli huculiv. Inter'jer žytlovych prymiščen'*. [online]. Rbdut.com.ua. Biblioteka onlajn. 26. 12. 2010 [cit. 7. 3. 2016] Dostupné z: <http://rbdut.com.ua/publ/guculshhinoznavstvo/pomeshkannja_i_budivli_guculiv_inter_er_zhitlovikh_primishhen/4-1-0-61_61>.
- PONOMAR'OV, Anatolij. *Etnografični grupi Ukrajinciv*. [online] Polski portal edukacyjny. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné z:

- <http://www.interklasa.pl/portal/dokumenty/r_mowa/strony_ukr02/rozne/etnografia.htm>.
- ŘEHOŘ, František. Huculové. In: *Ottův slovník naučný*. Jedenáctý díl. Praha: J. Otto, 1897. *Sčítání lidu na Ukrajině, 2001*. [online] Dostupné z: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/nationality_population/nationality_popul2/select_5/?data1=1&box=5.5W&rz=1_1&rz_b=2_1&k_t=00&botton=cens_db>.
- SINITOVIČ, V. *Teatral'na perlyna Hnata Chotkevyča*. Verchovyna, 2010.
- SMIRNOV, Alexej Petrovič. *Skytové*. Panorama. 1980.
- STADNIK, O. G. *Ekonomična i social'na heohrafija Ukrajiny*. 9 klas: Majstěr-klas. Ranok, 2009, s. 50. ISBN 978-966-672-742-1.
- ŠATAVA, Leoš. *Národnostní menšiny v Evropě: Encyklopedická příručka*. Nakl. Ivo Železný, 1. vyd. Praha, 1994, s. 135–156. ISBN 80-7116-375-9.
- ŠUCHEVYČ, Volodymyr. *Hucul'sčyna*. L'viv, 1899.
- Udělení titulu Hrdina Ukrajiny. [online]. Zakon5.rada.gov.ua. 15. 3. 2002. [cit. 1. 3. 2016] Dostupné z: <<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/257/2002?test=4/UMfPEGznhhGVN.Zi0X0XYXHI4G2s80msh8Ie6>>.
- VAHYLEVYČ, Ivan. *Huculy, meškanci Schidnoho Prykarpattja* (Гуцули, мешканці Східного Прикарпаття). 1837.
- VASYL'ČUK, Mykola. *Sofron Vytvyč'kyj – Istoryčnyj narys pro hucul'iv* (Софрон Витвицький – Історичний нарис про гуцульів). L'viv, 1863.
- Virospovidannja Huculiv. Stavlennja Huculiv do cerkovnych obrjadiv. Davni viruvannja*. [online]. Rbdut.com.ua. Bibliotěka onlajn. 7. 1. 2011. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <http://rbdut.com.ua/publ/guculshhinoznavstvo/virospovidannja_guculiv_stavlennja_guculiv_do_cerkovnikh_obrjadiv_davni_viruvannja/4-1-0-70>.
- VYŠNIVS'KA, Dana. *Symvolika rizdvjanych prykras dlja kimnaty*. [online]. Ukrajins'ka pravda žyttja (Українська правда життя). 5. 1. 2014. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<http://life.pravda.com.ua/society/2013/01/5/118431/>>.
- Zvičaji Gucul'sčini*. [online]. *Ce Karpaty, Huculyky*. (Це Карпати, Гуцулики). In: Facebook.com. 21. 2. 2016. [cit. 6. 3. 2016]. Dostupné z: <<https://www.facebook.com/groups/5996089057/permalink/10153000192564058/>>.
- Zvyčaji ta obrjady Hucul'sčyny*. [online]. *Kosivart.com*. Biblioteka. Dostupné z: <http://www.kosivart.com/index.cfm/fuseaction/customs_traditions.hutsulschyna/>.